

helyes és igaz, de a nagy általánosságban már nem állja meg a helyét. Mert a ki a varjak általános hasznossága mellett emel szót, az bizonyos lehet, hogy állítását azok fogják megegyezni, a kiknek érdekében felszólalt, t. i. a gazdaemberek. S ugyanez áll a varjak kártételéről.

És minthogy ez így van, véleményem a varjak mezőgazdasági jelentőségéről az, hogy ott és akkor, a hol és a mikor azok az ember érdekét tényleg megrövidítik, teljesen igazolva van, hogy velük szemben a legszigorúbb írtó eljárást kövessük.

Ilyen hely, a hol a varjú csakugyan érzékeny kárt tesz, van Magyarországon is, de aránylag véve csekélyebb számmal. Ott, a hol a varjú a helyi viszonyoknál fogva csak alkalmilag és mintegy csak átfutólag tesz kárt, e szigorú eljárás nem volna megokolva: a varjaknak egyszeri-kétszeri elriasztása is megteszi a magáét. A mi magyar gazdasági életünk legtöbbször olyan, hogy mellette a varjú vígan megélhet a nélkül, hogy észrevehető kárt tenne. Innen van, hogy a legtöbb magyar gazda a varjúra nagy ügyet nem vet. De ha néhol mégis kártékony s ha ezen alkalmi kártételét a gazda kisebb áldozat árán megakadályozza, akkor a varjú kénytelen-kelletlen rovarpusztításával hasznot is hajthat neki.

Ámde, mint kimutattam, ezt a hasznot sem szabad nagyra becsülnünk. Jelentőségét, mint a varjak egész életének jelentőségét is, mindig és mindenütt a helyi viszonyok szabják meg.

Pótlék a varjúkérdéshez.

Még barátunknak, JABLONOVSKI J.-nak fentebbi, bizonyára beható tárgyalása után is, a varjúkérdés nagyon sok felderítésre szorúl, még pedig a nagyon helyesen hangsúlyozott közvetlen megfigyelés van arra hivatva, hogy az életmódban a homályos, de nagyon fontos mozzanatokról — így a varjú hasznos vagy káros voltáról is — világos képet nyerjünk.

Különösen szükséges lesz, főkép a vetési

auf welche sie sich beziehen, richtig und wahr, im Allgemeinen aber vom Standpunkt der absoluten Wahrheit sind sie nicht mehr stichhaltig. Wer der allgemeinen Nützlichkeit der Krähe das Wort zu sprechen versuchen wird, kann versichert sein, dass ihm eben Jene widerlegen werden, in deren Interesse er das Wort gesprochen hat, nämlich die Landwirthe. Und dasselbe bezieht sich auf die Schädlichkeit der Krähe.

Und indem das so ist, ist meine Meinung von der landwirthschaftlichen Bedeutung der Krähen die, dass dort und damals, wo und wann sie das Interesse des Menschen verkürzen, vollkommen begründet ist, dass man gegen sie das strengste Ausrottungsverfahren einleite. Solche Orte, wo die Krähe thatsächlich empfindlichen Schaden macht, giebt es auch in Ungarn, doch verhältnismässig nur in geringer Anzahl. Dort, wo die Krähe nur gelegentlich, sozusagen vorübergehend schädlich wird, wäre dieses strenge Verfahren nicht begründet: das einmal-zweimalige Wegscheuchen der Krähen wird genügen. Unser ungarisches landwirthschaftliches Leben ist zu meist ein derartiges, dass die Krähe dabei ganz gut leben kann, ohne einen merkbaren Schaden zu machen. Und daher kommt es, dass die meisten ungarischen Landwirthe auf die Krähen kein Gewicht legen. Wird sie einmal irgendwo doch schädlich, und wenn der Landwirth diese gelegentliche Schädlichkeit mit einem geringen Opfer verhindern kann, so wird die Krähe mit ihrer Insektenvertilgung nothgedrungen erweise auch nützlich. Jedoch dürfen wir diesen Nutzen nicht hoch anschlagen: seine Bedeutung, wie die Bedeutung des gesammten Lebens der Krähen bestimmen immer und überall die lokalen Verhältnisse.

Nachtrag zur Krähenfrage.

Selbst nach der vorstehenden, gewiss eingehenden Besprechung unseres Freundes J. JABLONOWSKI, bleibt in der Krähenfrage noch sehr viel der Aufklärung bedürftig, u. z. ist die sehr richtig betonte unmittelbare Beobachtung berufen, dunkle aber höchst wichtige Punkte in der Lebensweise, mithin auch hinsichtlich des Nutzens und des Schadens der Krähe aufzuklären.

Es wird höchst nothwendig sein, die Brut-

varjú fészektelepeinek térképileg való felvétele, hogy azoknak hatását a környezetre meghatározhassuk, a madártömegek helyi mozgását megállapíthassuk.

A M. O. K. megfigyelőhálózatainak segítségével törekedni fog, a mennyire lehet, ebben az irányban világosságot teremteni. Mindaddig azonban találjanak itt a következő megjegyzések helyet.

Ott, a hol a varjú egy bizonyos völgyben, meghatározott időben szabályszerűen alá- és föl vonúl, tehát a háláhelyről a táplálékszerzés helyére és viszont, a kárt csak a völgy feneké hosszában, mint keskeny vonalat, lehet észrevenni. A mi a hegyoldalon jobbra és balra terül, érintetlen marad. Ezt évekkal ezelőtt Kolozsvár mellett figyeltem meg, a hol a kukorica-ültetvényben csak a völgy fenekén esett kár, a hegyoldalon levőkben nem. — A kár tétel abból állott, hogy a varjú megszállotta az érésele hajló csöveket, megbontotta az üstököt és kivagdalta a belső eső tejes esücsát.

Télen, melegebb időben, a dolmányos varjú az egérlyukak nyílásainál les, és a mint az egér a nyíláson megjelenik, megöli. Az eredményt a véres hó és a varjú lábanyoma bizonyítja.

Nagyon érdekesek és tanúságosak VARJÚ SÁNDOR, palásti plébános megfigyelései, Hontmegyéből. Ezek eredetileg a «Budapesti Hírlap» 1901. márcz. 10-iki számában közöltettek és azután kérésre levélben szabatosítottak.

A plébános úrnak feltűnt, hogy a tavaszi vetés idején nagy csapatokban jelenik meg a vetési varjú, a szántóföldet helyenkint teljesen elborítja, *a nélkül, hogy később akár mutatkozott volna*; ez volt oka a beható megfigyelésnek. Ez egy körülbelül hat holdnyi terjedelmű árpaföldön történt, melynek 1899. évben, tavasszal, a vetés után, mindig ugyanazt az egy harmadrészt szállották meg a vetési varjak és azt teljesen elborították. A megtekintés azonban azt bizonyította, hogy szabadon fekvő, be nem borított árpaszemekkel a varjak nem törődtek. Ellenben sok lyuk látszott, ezek mellett sok esirázni kezdő mag hevert, a melynek esiragyökerét mintha ollóval vágták volna le. A megfigyelőnek tehát úgy tetszett, mintha a varjú-csapat a esirázó magyokat kihuzkodta és részben megette volna, így azt is várta, hogy a megszállott

kolonien besonders der Saatkrähe kartographisch aufzunehmen, ihren Einfluss auf die Umgebung festzustellen, so wie auch die lokale Zügigkeit der Massen zu bestimmen.

Die U. O. C. wird trachten mit Hilfe ihrer Beobachtungsnetze möglichst Licht zu schaffen. Bis dahin mögen jedoch hier folgende Bemerkungen Platz finden.

Dort, wo die Krähe in einem gewissen Thale zu gewisser Zeit regelmässig auf und ab zieht, also vom und zum Schlafplatz, von und zu den Futterplätzen, bemerkt man den Schaden nur als schmalen Streifen längs der Thalsohle. Was links und rechts auf den Lehnen gedeiht, bleibt unberührt. Dies habe ich vor Jahren nächst Kolozsvár beobachtet, wo nur die Maispflanzung der Thalsohle litt, jene der Lehnen nicht. Die Form des Schadens war die, dass die Krähe die Deckblätter des Maiskolbens mit dem Schnabel auf der Spitze auseinander zauste und zum inneren milchigen Kolben gelangt, denselben anhackte.

Im Winter lauert die Nebelkrähe in der wärmeren Tageszeit an den Mündungen der Mäuselöcher und schlägt die Maus, sobald sie an der Mündung erscheint. Den Erfolg beweist der blutige Schnee und die Fussspur der Krähe.

Ungemein interessant und lehrreich sind die unbefangenen Beobachtungen des Pfarrers ALEXANDER VARJÚ zu Palást im Comitate Hont. Dieselben wurden ursprünglich im «Budapesti Hírlap» 1901. März veröffentlicht und dann auf meine Bitte brieflich präcisirt.

Dem Herrn Pfarrer fiel es auf, dass zur Zeit der Frühjahrssaat grosse Scharen der Saatkrähe erschienen, das Feld stellenweise förmlich bedeckten, *ohne dass sich später ein Schaden gezeigt hätte*; dies war die Veranlassung zur eingehenden Beobachtung. Dieselbe geschah auf einem etwa sechs Joch betragenden Gerstenfeld, wovon jedoch im Jahre 1899 nach der Aussaat im Frühjahr bloss ein Drittel und immer dasselbe von den Krähen befliegen, förmlich bedeckt wurde. Die Nachschau ergab aber, dass die freiliegenden, nicht eingeegten Gerstenkörner von den Krähen unbeachtet liegen blieben. Es zeigten sich jedoch viele Löcher, daneben viele schon keimende Körner, deren Keimwurzel wie mit der Scheere abgeschnitten erschien. Es schien nun dem Beobachter, dass die Krähen-schar den keimenden Samen heranholte und verzehrte und erwartete er, dass auf dem bello-

darabon az árpa nem fog kikelni. Ez azonban nem történt meg: az árpa a megszállott darabon is kiesirázott, erősödött és ugyanolyan termést adott, mint a meg nem szállott rész! A megfigyelő egész helyesen következtette, hogy a varjú itt nem a esirázó magvak, hanem valamely kártékony rovar után kutatott, a mely a esira gyökerét megtámadta és hogy ez a rovar először a megmunkált árpaföld egy harmadán működött; innen eredt a többi részek mellőzése.

Egy határozott esetben, mikor egy birtokos állítólag azt mondta, hogy a vetési varjú egész tábla őszi búzavetésekét annyira kifosztott, hogy azokat fel kellett szántani és újra bevetni, utána járattam és a vége az volt, hogy az állítás tévedésen alapult. Itt is csak bizonyos foltok voltak megszállva, a vetés azonban kikelt és a meg nem szállott területekével együtt *rendes termése volt!*

Ezek az esetek azt bizonyítják, hogy a vetési varjúnak bizonyos körülmények közt a rovar-táplálék kedvesebb.

Nem kevésbé érdekesek VARJÚ plébános úr megfigyelései a kukoriczavetés tekintetében. Jelentették neki, hogy a kukoriczavetés felső végén a varjak a már kikelt vetést kihúzzák, a mi esakúgyan úgy is volt. A kihúzott növények azonban meg voltak sárgulva és meg voltak rágya. A körülmények bizonyította, hogy több megsárgult szál még a földben van; a gondos kutatás rovarrágást mutatott ki a gyökéren: a varjak tehát a már megsárgult szálakat húzták ki, hogy a rágó rovar megkerítsék.

A plébános úr megfigyelései alapján oda hajlik, hogy a vetési varjú inkább hasznos rovar-evőnek, mint káros magevőnek tekintendő és ez a véleménye arra a körülményre támaszkodik, hogy a Palást körül oly gyakori, sűrűn művelt kukoriczával, a tömegekben fellépő varjak daczára, sohasem volt baj és hogy a nép, a mely nagyon hajlandó a madárvilágot károsnak tekinteni, sohasem panaszkodott a varjak ellen; egy, erre vonatkozólag a plébános úrtól megkérdezett földmivesnek az volt a véleménye, hogy a varjak a vetésnek semmit sem ártanak,

genen Stück die Gerste ausbleiben wird. Dies war aber nicht der Fall: die Gerste keimte und erstarkte auch auf dem beflogenen Stück und gab die nämliche Fechtung, wie der nicht beflogene Theil! Der Beobachter folgerte ganz richtig, dass es sich hier nicht um die Erlangung der keimenden Gerstenkörner, sondern um irgend einen Insektenschädling handelte, welcher die Keimwurzeln anging, und dass dieser Schädling erst auf einem Drittel des bestellten Gerstenfeldes thätig war, daher die Vernachlässigung des übrigen Theiles.

In einem bestimmten Falle, wo ein Besitzer angeblich behauptete, die Saatkrähe habe ganze Tafeln der herbstlichen Weizenaussat derart geplündert, dass man dieselben aufpflügen und neu bestellen musste, habe ich nachforschen lassen und das Ende war, dass die Behauptung nicht stielhaltig ist. Es waren auch hier nur gewisse Flächen beflogen, doch ging die Saat auf und war gleich jener der nichtbeflogenen Flächen *normal*.

Diese Fälle zeugen dafür, dass die Saatkrähe unter gewissen Umständen der Insektennahrung den Vorzug giebt.

Nicht minder interessant ist die Beobachtung des Herrn Pfarrer VARJÚ hinsichtlich der Maispflanze.

Es wurde ihm gemeldet, dass die Krähen auf dem oberen Ende der Maispflanzung die schon aufgegangene Saat herausziehen, was auch wirklich der Fall war. Die herausgezogenen Pflänzchen waren vergilbt und schienen angefressen zu sein. Die Umschau ergab, dass mehrere vergilbte Pflanzen noch im Boden standen; die sorgfältige Untersuchung ergab Insektenfrass an der Wurzel; die Krähen zogen daher die schon vergilbten Pflanzen heraus, um das Insekt zu erlangen.

Der Herr Pfarrer neigt auf Grund seiner Beobachtungen dahin, die Saatkrähe mehr als nützlichen Insektenfresser, denn als schädlichen Körnerfresser zu betrachten und stützt diese seine Annahme auf den Umstand, dass der um Palást übliche dichtgebaute Futtermais, trotz der massenhaft auftretenden Krähe, noch nie versagte und dass auch das Volk, welches sehr geneigt ist die Vogelwelt als schädlich aufzufassen, gegen die Krähe nie Klage führt. Der in dieser Beziehung direct durch den Herrn Pfarrer befragte Bauer meinte, die Krähen schaden der Saat nicht, man könne mit ihnen ganz

egész jól lehet velük megférti, legfeljebb hogy lélen a szalmát kuszálják össze-vissza.

VARJÚ SÁNDOR plebános úr megfigyelésének meg van a maga fontossága, mely arra ösztönöz, hogy a varjak által megszállott területek, vetési táblák állapotának *további alakulása* — a bevetéstől az aratásig — közvetlenül megfigyeltessék; továbbá, hogy a varjak gyomortartalma a megszállásokkal szoros kapcsolatban állapíttassék meg. Mert abban ugyan semmi kétség, hogy a vetés után rögtön és tömegesen megszállott tábla tekintetében sok szemlélőben az a hit keletkezik, hogy a varjak tömege tönkretette a táblát — hogy mi történik tovább? azt kevesen figyelik meg, noha ezen fordul meg az ítélet helyessége.

A mennyiben a két megfigyelő között ellentét mutatkozik — v. ö. pag. 263. — ez csak a tüzetesebb vizsgálatra serkenthet.

Megjegyzésem van még a VELLAY-féle szegedi megfigyelésre nézve, mely arról szól . . . hogy a varjak tavaszkor inkább a sovány homoki legelőkre vetik magokat, hol fűpamatokat gyökereitől tépnek ki és valószínűleg valami Anisoplia lárvájára vadásznak. Ezt a megfigyelést szabatossá kellene tenni, még pedig azért, mert én sokszorosan — legutóbb a Szepesség juhlegelőin megfigyeltem, hogy a legelő juhok kitépik azokat a fűpamatokat, a melyeket nem eszik s ezek helyen-közön, a legelő természetéhez képest, az esőtől kilúgozva sűrűn hevernek szerteséjjel. Ezek a juhok által kitépelt pamatok szakasztottan olyanok, mint a Vellay-félék és minthogy Szeged sovány legelőit is a juhok járják, az Anisoplia csak föltevéses, a gyökérrágás sincsen kimutatva, e megfigyelés okvetlenül ismétlendő.

Kérjük megfigyelőinket, sziveskedjenek a varjuféléket a kifejtett irányban tüzetesebb megfigyelés tárgyává tenni s az eredményt a Magyar Ornithologiai Központtal tömör formában közölni.

Herman Ottó.

gut auskommen, höchstens dass sie im Winter das Stroh zerzausen.

Die Beobachtungen des Herrn Pfarrers VARJÚ haben jedenfalls ihre Wichtigkeit, welche ein Sporn sein sollte zur genaueren, unmittelbaren Beobachtung: wie sich die Sache der betlogenen Tafeln von der Saat bis zur Ernte gestaltet; ferner wäre die Untersuchung des Mageninhaltes mit dem Befliegen in Contact zu bringen.

Darüber kann wohl kein Zweifel bestehen, dass hinsichtlich der nach der Aussaat sofort und massenhaft betlogenen Tafeln bei vielen Leuten der Glaube entstehen kann, dass die Saat der Tafel durch die Krähen zugrunde gerichtet wurde; was aber weiter geschehen, um das bekümmern sich wenige, trotz dem, dass die Richtigkeit des Urtheiles gerade hievon abhängt.

Insoferne zwischen den beiden Beobachtern Gegensätze obwalten - vgl. pag. 263 - spornen diese zu einer eingehenden Untersuchung ein.

Ich hätte auch noch eine Bemerkung hinsichtlich der Beobachtung Vellay's, welche sich darauf bezieht, dass die Krähen um Szeged im Frühjahr mehr die mageren Weiden auf Sandboden befliegen, wo sie Grasbüschel ausreissen und wahrscheinlich nach Anisoplia-Larven suchen. Diese Beobachtung sollte präcisirt werden, weil ich vielfach, letzthin auf den Schafweiden von Szepes (Zips) beobachtet habe, dass die Schafe Grasbüschel herausreissen, welche ihnen nicht behagen. Solche Büschel lagen je nach der Beschaffenheit der Weide oft ganz dicht umher: sie ähneln vollkommen jenen von Vellay; und nachdem die mageren Sandweiden um Szeged auch von Schafen begangen werden, die Anisoplia nur als wahrscheinlich angegeben, und der Wurzelfrass nicht nachgewiesen ist, sollte die Beobachtung unbedingt wiederholt werden.

Wir bitten unsere Beobachter, sie mögen die Krähen in den angedeuteten Richtungen einer scharfen Beobachtung unterziehen und die Ung. Ornithologische Centrale von dem Resultate in gedrängter Form verständigen.

Otto Herman.